

6. Передерий В.Г. Клиническая оценка биохимических показателей при заболеваниях внутренних органов / Передерий В.Г., Хмелевской Ю.В. — Киев «Здоровья», 1993. — 192 с.

УДК 581.92:615.322

ЛІКАРСЬКІ РОСЛИНИ У ВЕТЕРИНАРНІЙ МЕДИЦИНІ

Дахно Г.П., Дахно І.С.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Упродовж свого життя людина та тварини постійно перебувають в безпосередньому контакті з рослинами. Вони годують та лікують людей і тварин, одягають, утеплюють і прикрашають житло.

Аналіз основних досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми. Ще в далекі часи люди звернули увагу на те, що життєдіяльність рослин підпорядкована певним ритмам, які допомагали при заготівлі лікарської рослинної сировини.

В Стародавній Греції і в Римі люди знали про здатність рослин, особливо тих, які мають яскраві великі пелюстки квіткових кошиків, періодично розкриватися і закриватися упродовж доби. Тому, висаджували такі рослини на клумбах і по «біологічним годинникам» можна було визначити час доби. Природно, наскільки точно і правильно працював такий «біологічний годинник» залежало від багатьох факторів. Квітковий годинник показував час тільки в ясний сонячний день, а в дощову чи похмуру погоду квітки зазвичай не розкривалися взагалі, або розкривалися в інший час.

Карл Лінней, видатний шведський натураліст VIII століття, звернув увагу на періодичність при цвітінні рослин і розробив справжній «квітковий годинник». Такий годинник знаходився в м.Упсалі, в Швеції, приблизно на 60° північної широти і був предметом гордості жителів міста [5,7].

Метою нашої роботи було вивчити деяких представників флори України, які не тільки формують «біологічний годинник», а й мають цілющі властивості.

Матеріал і методи. Використовували метод спостережень та проводили аналіз літературних даних.

Результати досліджень. Кожна людина, особливо та, яка любить милуватися природою, коли тільки-но сходить сонце, звертала увагу як розкриваються червоні вогники маку, сонячні кошики кульбаби лікарської, осоту городнього. Трішки пізніше розплющують свої блакитні очі кошики цикорію, горять ніжно рожевим кольором кущі шипшини.

До шостої години ранку прокидаються ніжно-блакитні поля льону, біло-фіолетовим кольором манить берізка польова та картопляне поле, горять золотом при дорозі квіти нечуйвітру волохатенького, краплями червоного кольору розсипалася по лузі польова гвоздика.

О дев'ятій годині ранку, коли сонце заповнює своїми променями весь простір, розкривають свої ніжні пелюстки в лісі квасениця звичайна, на клумбах – помаранчеві квіти календули, на лугах – смолянка клейка і ранник вузлуватий, а на річках і ставках прокидається біла водяна лілія.

В полудень, ті квіти, які проснулися рано, починають закривати свої різнокольорові кошики. Після п'ятої години дня ховається під водою водяна лілія, зелене поле льону, а земля під рослинами вкривається блакитними пелюстками, які опадають, закриває кошики нечуйвітер волохатенький.

Майже до заходу сонця красуються квітами кущі шипшини, горобини та смолянка клейка. Починається вечір і відкриває свої великі білі квіти тютюн і любка дволиста, які своїм ароматом приваблюють комах, що опилують рослини. Нічна фіалка теж виділяє

свій неповторний аромат тільки після заходу сонця. З початком нового літнього дня ця симфонія барв і запахів повторюється [2,7].

Кожна рослина в природі – це комора біологічно активних діючих речовин, які зумовлюють терапевтичний ефект, а тому використання лікарських рослин у різних лікарських формах є досить актуальним у ветеринарній медицині.

Шипшина, кульбаба, нагідки, льон, цикорій, берізка польова, картопля, любка дволиста, гарбуз звичайний, горобина звичайна, дуб звичайний – це ті рослини, які досить широко використовують як у ветеринарній, так і в гуманній та народній медицині.

В плодах шипшини міститься аскорбінова кислота (до 17%), каротин (до 8 мг), вітаміни В₁, В₂, РР, К, пантотенова кислота, флавоноїди, пектинові речовини, цукри, органічні кислоти, солі заліза, марганцю, магнію, фосфору, кальцію. Лікарські форми з плодів шипшини стимулюють загальний обмін речовин, поповнюють організм вітамінами та мікроелементами, посилюють синтез гормонів, підвищують резистентність організму, активізують регенеративну здатність тканин. Настій з подрібнених плодів шипшини (1:10) застосовують телятам при гострих розладах травлення з явищами діареї по 100-150 мл один раз на добу. Для приготування настою беруть 10 г плодів, розміщують їх в емальованій (скляній) посуді, заливають склянкою окропу, закривають кришкою і нагрівають в кип'ячій водянній бані 15 хв, потім охолоджують при кімнатній температурі не менше 45 хв, проціджують, сировину віджимають. Об'єм отриманого настою доводять кип'яченою водою до 200 мл. Телятам такий настій дають по 1/2 – 1 склянці 2-3 рази на день після годівлі. Призначають і як вітамінний засіб за 30 хв. до годівлі в дозах: телятам – до 200 мл, лошатам – до 300, ягнятам – до 50, поросяткам – до 400 мл. З плодів шипшини готують препарат холосас (сироп із згущеного екстракту шипшини та цукру), ефективний при гепатитах та холециститах. Призначають всередину: собакам – по 2 – 15 крапель, котам – по 1-5 крапель двічі на день [1,2,].

Корені кульбаби лікарської містять гіркоти (до 10%) терпени, флавоноїди, нікотинову кислоту, інулін (40%), слизи, дубильні речовини, органічні кислоти, мінеральні солі, вітаміни, смоли. У відповідних лікарських формах – відварах, екстрактах, в порошок (як чисту гіркоту), кашках застосовують для посилення апетиту і поліпшення травлення, жовчовиділення, активізації жовчного міхура, стимуляції перистальтики кишечника. Свіже листя та порошок із коренів кульбаби суттєво знижують вміст холестерину в крові тварин. Рекомендовані дози для внутрішнього введення: коням 15-25 г, великій рогатій худобі – 20-50, вівцям – 5-10, свиням – 2-5, собакам – 1-2, курям 0,2-1 г двічі – тричі на день.

Квіти нагідок лікарських містять каротиноїди (3%), флавоноїди, ефірні олії (0,02%), смоли, гіркоти (календулен), інулін, саліцилову, яблучну, пентадецилову кислоти, ферменти, фітостерини, вітамін С, алкалоїди, тритерпеноїди (арнідол, фараціол). Цю лікарську сировину використовували з давніх часів як в'яжучий, ранозагоювальний та протизапальний засіб з бактерицидними властивостями. У ветеринарній медицині їх використовують в формі порошку, мазей, настоїв, настоек при дерматитах, опіках, екземах, ранових процесах, стоматитах, кон'юнктивітах, гастритах, ентероколітах, гепатитах, холангітах, бронхітах, циститах. Настій календули (1:10) рекомендують призначати як жовчогінний засіб собакам по 1 столовій ложці 3-4 рази на день до годівлі упродовж двох днів [8,9].

Насіння льону містить слиз (до 12%), жирну олію (до 48%), до складу якої входить лінолева (до 45%), олеїнова (до 20%), пальмітинова та стеаринова кислоти, глікозид (лінамарин), білок (до 33%), вуглеводи (до 26%), органічні кислоти, ферменти, вітаміни. Насіння льону широко застосовують у ветеринарній медицині завдяки вмісту слизу, що діє обволікаюче та протизапально, оберігає рецептори травного тракту від подразнення при гастритах, ентероколітах, виразковій хворобі, отруєннях, запорах,

атоніях та гіпотоніях передшлунків, закупорці книжки у жуйних. Дози насіння всередину: коням та великій рогатій худобі – 50-100 г, дрібній рогатій худобі – 25-50, свиням – 10-25, собакам – 2-5, кішкам – 1-3, курям – 1-2 г. Для приготування слизу 1 частину насіння льону заливають 30 частинами гарячої води, збовтують і настоюють 30 хвилин. Слиз молодняку тварин призначають при диспепсіях та гастроентеритах. Лляну олію використовують при виготовленні мазей та лініментів, також як проносний засіб, а зовнішньо – як пом'якшувальний засіб при опіках. Фітопрепарат лінетол (із олії) використовують як ранозагоювальний засіб.

Корені цикорію дикого містять інουλін (до 50%), гіркий глікозид інтибін, смоли, білки, холін, дубильні речовини. В квітах цикорію є глікозид цикоріїн, аскорбінова кислота, а в насінні – протокатехіновий альдегід, алкалоїди. В ветеринарній медицині водні витяжки кореню цикорію (настій, відвар (1:10)) застосовують для збудження апетиту та покращення функції органів травлення, особливо при гастритах, ентероколітах, хворобах нирок. При дерматитах настій з трави цикорію використовують зовнішньо [4,6,3].

Берізка польова (в'юнчик) містить смоли (5%), дубильні речовини (8,5%), аскорбінову кислоту (110,7 мг %), вітамін А, флавоноїди; в насінні – алкалоїди, жирні олії (47%). У ветеринарній медицині екстракт в'юнчика використовують для зниження артеріального тиску в дозах 10-50 мг/кг, а в дозах 50-100 мг/кг для збільшення амплітуди серцевих скорочень і уповільненні серцевого ритму. При його вживанні тваринами в дозі 10 мг/кг упродовж 10-12 днів нормалізується рівень артеріального тиску. Кореневище рослини використовують як послаблюючий засіб, а листя – як ранозагоювальний засіб.

Берізка польова рекомендується як сечогінний засіб в формі настойки (1 частина трави на 5 частин 70% спирту). Телятам – 1/3 -1/4 чайної ложки 2-3 рази на день. З цією ж метою готують настій: 1 столова ложка подрібненої трави на 200 мл окропу. Телятам орієнтовно – 1 десертна ложка 2-3 рази на день.

Сік картоплі містить крохмаль (80-85%), білок (3%), який містить майже всі амінокислоти (14 із 20 незамінних), аскорбінову кислоту, тіамін, рибофлавін, піридоксин, фолієву та нікотинову кислоти, нікотинамід, біотин, каротиноїди, токоферол, вітамін U, мінеральні речовини (кальцій, фосфор, калій, залізо, сірка, магній, йод, кобальт, нікель, мідь та ін.), стерини, ліпіди, органічні кислоти, глікоалкалоїд соланін. Сік картоплі проявляє протизапальну й ранозагоювальну дію, тому ним просочують серветки або разом з перетертою на тертці чи м'ясорубці сирою картоплею застосовують зовнішньо при лікуванні тварин з дерматитами, опіками, гнійними ранами. Прикладають тонким шаром (до 1 см) і періодично пов'язку зрошують свіжим соком та замінують її через 5-6 год. Всередину свіжий сік картоплі застосовують для нормалізації травлення при гастритах, спастичних запорах, виразковій хворобі, диспепсіях. Призначають його лише свіжим із добре вимитої і непозеленілої картоплі за півгодини до годівлі три рази на день. Товчену варену картоплю застосовують великим тваринам як дієтичний засіб при захворюваннях шлунково-кишкового тракту в бовтанках. Крохмаль з картоплі використовують для виготовлення слизу: одну частину крохмалю змішують з чотирма частинами холодної води, додають 45 частин гарячої води і доводять до кипіння. Слиз застосовують всередину теплим, як обволікаючий, протизапальний і протитоксичний засіб [3].

Любка дволиста (зозуліні сльози, зозулинець салеповий) містить слиз (до 50%), крохмаль, цукор, білкові речовини, органічні кислоти. У ветеринарії використовують молоде коріння-клубні, які викопують після цвітіння, але коли ще збереглася квіткова стрілка. Збирають лише молоді м'ясисті блідо-жовті клубні. Після очищення від землі і промивання їх на 2-3 хв. поміщають в кип'ячу воду, що запобігає їх проростанню. Сировину висушують при помірній температурі повітря чи в сушарнях. Висушені клубні

називають салепом. Зберігають в сухому місці. Для лікування тварин застосовують клубні зозулинця у формі густого слизу як обволікаючий засіб при катарах шлунку і кишечника, при отруєннях і як загальнозміцнюючий засіб. Для одержання слизу необхідно довго збовтувати порошок салепу в гарячій воді. Дози усередину: коням – 25-50 г, великій рогатій худобі – 30-100, вівцям – 10-30, свиням – 5-20, собакам – 1-5 г.

Насіння гарбуза звичайного містить жирну олію (до 20%), фітостерин, кукурбітол, смоли, органічні кислоти, вітаміни групи В, саліцилову кислоту, білок, хітин; плоди – глюкозу, фруктозу, сахарозу, органічні кислоти, каротин (6 мг%), аскорбінову (20мг%), фолієву . пантотенову кислоти, рибофлавін, тіамін, вітамін В, залізо, мідь, цинк, фтор, калій, кальцій, фосфор. Завдяки антигельмінтним властивостям насіння гарбузів звичайних застосовують переважно гусям і собакам при цестодозах.

Насіння подрібнюють і змішують з водою у співвідношенні 1:8. кип'ятять 1 годину, знімають зверху олію, додають висівки чи борошно до консистенції кашки і згодовують після попередньої дієти в дозах: дорослим гусям 40 г, молодим – 20; дорослим качкам – 15-20; молодняку – 5-10; собакам – 100-200 г. Птиця повністю звільняється від цестод після трьохразової обробки, через кожні 7-8 днів. М'якуш гарбуза згодовують тваринам як кормову культуру, і як особливо корисний засіб при холециститах, піелонефритах, колітах. Зовнішньо використовують при опіках, дерматитах, екземах. Квітки застосовують при лікуванні гнійних ран у тварин.

У ветеринарній медицині сік гарбузів звичайних використовують як сечогінний засіб, при хворобах печінки, нирок. Кімнатним тваринам (собакам, котам) додають теплий гарбуз до корму або готують з нього каші.

Плоди горобини звичайної містять феноли, каротин (до 15 мг%), фолієву та аскорбінову кислоти (до 100 мг%), вітаміни В, К, Е, органічні кислоти, цукри, пектинові і дубильні речовини, мінеральні солі.

Застосовують як полівітамінний засіб, при розладах травлення, хворобах печінки, сечового міхура і нирок. Завдяки в'язучій, протизапальній, протимікробній і антитоксичній дії призначають при гострих розладах травлення у молодняка: телятам – у вигляді теплого відвару із подрібнених сухих плодів (1:5) – по 250-350 мл за 30-40 хв до годівлі. Як загальнозміцнюючий та вітамінний засіб телятам призначають настій плодів горобини звичайної (1:10) – по 100-200 мл. Великим тваринам плоди дають у дозі до 200 г, дрібним – до 30 г [3, 9].

Для поліпшення апетиту та травлення настій горобини призначають поросятим, собакам, котам, хутровим звірам по 50-70 мл з кормом. Є дані про жовчогінну, естрогенну, кровозупинну та послаблюючу дію плодів горобини звичайної, а також їх властивість зменшувати вміст холестерину в крові та жирів у печінці.

Кора дуба звичайного містить дубильні речовини (до 20%), галову та еллагову кислоти, пентозами (до 14 %), пектинові речовини (до 6%), флавонові сполуки, цукри, флорафени, білкові й мінеральні речовини, слиз, крохмаль.

В жолудях міститься - крохмаль (до 40%), вуглеводи (понад 44 %), дубильні речовини (до 8%), жирна олія (5%), білки та ін, а в листі – танін.

Препарати з кори дуба зумовлюють в'язучу, кровозупинну, протизапальну дію. Їх застосовують при запаленнях слизових оболонок, опіках і обмороженнях, як ранозагоювальний засіб (у відварах 1:10), захворюваннях органів травлення з явищами проносу, при гастритах, ентеритах, хворобах печінки призначають всередину (у відварах). Дози кори: великій рогатій худобі і коням – до 50,0; вівцям і свиням – до 10,0; собакам – до 5,0; котам і птиці – до 1,0 тричі на день. При гастритах і ентеритах як протигнільний засіб, а також опіках і поверхневих кровотечах кору призначають у відварах 1:5. горішки (гали), що утворюються на листі, застосовують у відварах як в'язучий засіб при опіках.

Жолуді використовують як кормовий засіб. Після збирання їх просушують при 85°C упродовж 3-5 годин, подрібнюють і заливають водою (35-40 °C), яку міняють через кожні 2 години до 6 разів, потім висушують і зберігають сировину у сухому місці.

Для телят готують кашу (1:10), до якої додають 30 частин борошна (пшеничного чи житнього), 5 г солі і варять 1 годину. Згодовують по – 500-600 г телятам разом з молоком [2, 4].

Отже, різнобічна дія лікарських рослин і їх лікувальні властивості забезпечуються різноманітністю хімічної структури, біологічною і фармакологічною активністю та терапевтичним призначенням складових, що містяться у таких рослинах.

Висновки:

1. Життєдіяльність рослин підпорядкована певним біологічним ритмам, що допомагає при заготівлі лікарської рослинної сировини.

2. Лікарські форми з вегетативних частин шипшини, кульбаби, льону, цикорію, берізки польової, картоплі, любки дволистої, гарбуза звичайного, горобини звичайної, дуба звичайного мають широке застосування у ветеринарній медицині при порушенні обміну речовин, функції травлення, дихання, жовчовиділення, дерматитах та отруєннях у тварин.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андрианов И.И. Фитотерапия в ветеринарии Сумщины / И.И. Андрианов. – Сумы, 1997. – 159 с.
2. Вовк Д.М. Рослинні засоби у ветеринарній медицині / Д.М. Вовк. - К.: «Урожай», 1996. – 192 с.
3. Зелена аптека України для ветеринарії / Використання лікарських рослин: методики, поради і рецепти. - К.: КМП «Ерудит», 1993. – 120 с.
4. Мамчур Ф.І. Довідник з фітотерапії / Ф.І. Мамчур. - К.: «Здоров'я», 1994. - 258 с.
5. Носаль М.А. Лекарственные растения и способы их применения в народе / М.А. Носаль, И.М. Носаль. - К., 1959. – 254 с.
6. Перевозченко И.И. Лекарственные растения / И.И.Перевозченко, Б.В. Заверуха, Т.А. Андриенко. - К. «Урожай», 1991. – 196 с.
7. Путарский И.Н. Лекарственные растения / И.Н. Путарский, В.Н. Прохоров // Энциклопедия. Мн.: Книжный дом, 2005. – 656 с.
8. Товстуха Е.С. Фитотерапия / Е.С.Товстуха. - К. «Здоров'я», 1990. – 191 с.
9. Хоменко В.С.. Лекарственные растения в ветеринарии, медицинской и народной практике / В.С. Хоменко, Н.Р. Хоменко. - К. «Урожай», 1994. – 164 с.

УДК 619.616.995.1 – 085

ПРОТИФАСЦІОЛЬОЗНІ ЗАХОДИ У ТВАРИННИЦЬКИХ ГОСПОДАРСТВАХ МОЛОЧНОГО НАПРЯМКУ

Дахно І.С., Дахно Г.П.

Постановка проблеми у загальному вигляді. До спеціальних заходів, які проводяться в господарствах неблагополучних щодо фасціольозу великої рогатої худоби відносяться діагностичні дослідження тварин та дегельмінтизації (хіміотерапія, хіміопрофілактика і дезінвазія). Ефективному виконанню цих заходів сприяють: раціональні строки проведення діагностичних досліджень тварин на фасціольоз; застосування антигельмінтиків з високою терапевтичною ефективністю та дезінвазійних препаратів, які б забезпечували знищення яєць гельмінтів у довкіллі.

Аналіз основних досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми. До методів зажиттєвої діагностики фасціольозу, крім епізоотологічних і клінічних, відносяться копрологічні – седиментаційні та флотаційні. Із седиментаційних основним є метод послідовного промивання. Проте, за складністю виявлення яєць гельмінтів він є досить трудомістким, а при незначній інтенсивності інвазії має низьку діагностичну ефективність. При штучному додаванні яєць фасціол до проб фекалій